

LATVIJAS REPUBLIKAS TIESLIETU MINISTRIJA

Brīvības bulvāris 36, Rīga, LV-1536; tālrunis: 67036801, 67036716, 67036721
Fakss: 67210823, 67285575; e-pasts: tm.kanceleja@tm.gov.lv

Rīga

Nr. _____

Saeimas Juridiskās komisijas Krimināltiesību politikas apakškomisijas priekšsēdētājam A.Judina kungam

Par priekšlikumu grozījumiem Krimināllikumā

Tieslietu ministrijā ir saņemta Saeimas Juridiskās komisijas Krimināltiesību politikas apakškomisijas š.g. 12.jūnija vēstule, kurā lūgts sniegt izvērtējumu par iespēju papildināt Krimināllikumu (turpmāk – KL) ar agresijas definīciju un jēdziena „bruņota” izmantošanu KL 72.panta dispozīcijā. Izvērtējot minētajā vēstulē izklāstīto, sniedzu šādu viedokli.

KL 72.pantā ir noteikta kriminālatbildība par noziegumiem, kas izdarīti pret mieru, tas ir, par bruņotas agresijas plānošanu, gatavošanu, tās izraisīšanu, piedalīšanos tajā, par agresīva kara vešanu, pārkāpjot Latvijas Republikai saistošus starptautiskos līgumus, par piedalīšanos sazvērēstībā ar nolūku izdarīt šajā pantā minētos noziegumu. Savukārt Romas Starptautiskās krimināltiesas statūtu Pārskata konferencē 2010.gada 11.jūnijā Kampalā tika pieņemta rezolūcija RC/Res.6 (turpmāk – Kampalas grozījumi), kura papildina Romas Starptautiskās krimināltiesas statūtus (turpmāk – Statūti) ar *8bis*.pantu – agresijas noziegums. Minētā norma definē, kas ir agresijas noziegums, 1.punktā paredzot, ka šajos Statūtos ar terminu "agresijas noziegums" saprot tāda agresijas akta plānošanu, gatavošanu, uzsākšanu vai izpildi, kas pēc sava rakstura, smaguma un mēroga ir nepārprotams Apvienoto Nāciju Organizācijas Statūtu pārkāpums, ko veic persona, kuras stāvoklis tai rada iespēju efektīvi kontrolēt vai vadīt valsts politisko vai militāro darbību. Statūtu *8bis*.panta 2.punktā ir noteikts, ka šā panta 1.punktā lietotais termins "agresijas akts" nozīmē to, ka valsts lieto bruņotu spēku, vēršoties pret citas valsts suverenitāti, teritoriālo integritāti vai politisko neatkarību vai jebkādā citā veidā, kas ir pretrunā Apvienoto Nāciju Organizācijas Statūtiem. Jebkurš no turpmāk minētajiem aktiem neatkarīgi no tā, vai ir vai nav pieteikts karš, saskaņā ar Apvienoto Nāciju Organizācijas Ģenerālās asamblejas 1974. gada 14. decembra Rezolūciju 3314 (XXIX) ir kvalificējams kā agresijas akts:

- a) valsts bruņoto spēku iebrukums vai uzbrukums citas valsts teritorijai vai jebkāda militāra okupācija, kaut arī īslaicīga, kas notikusi šāda iebrukuma vai uzbrukuma rezultātā, vai jebkāda citas valsts teritorijas vai tās daļas aneksija, lietojot spēku;
- b) bombardēšana, ko veic valsts bruņotie spēki attiecībā pret citas valsts teritoriju, vai jebkādas ieroču pielietošana pret citas valsts teritoriju;
- c) valsts ostu vai krastu blokāde, ko veic citas valsts bruņotie spēki;
- d) valsts bruņoto spēku uzbrukums citas valsts sauszemes, jūras vai gaisa spēkiem vai jūras un gaisa flotei;
- e) viena valsts izmanto bruņotos spēkus, kuri atrodas citas valsts teritorijā saskaņā ar vienošanos ar uzņemošo valsti, pretēji šīs vienošanās nosacījumiem vai to atrašanās paildzināšana šajā teritorijā pēc vienošanās termiņa beigām;
- f) tādas valsts rīcība, kura savu teritoriju, ko tā nodevusi citas valsts rīcībā, atļauj izmantot šai citai valstij, lai tā izdarītu agresijas aktu, kas vērsts pret trešo valsti;

g) valsts nosūta vai tās vārdā vai labā tiek nosūtīti bruņoti grupējumi, grupas, neregulārā karaspēka karavīri vai algotņi, kuri, lietojot bruņotu spēku pret citu valsti, izdara aktus, kuri smaguma ziņā atbilst iepriekš minētajiem aktiem, vai būtiska iesaistīšanās šādos aktos.

Vēršu uzmanību uz to, ka KL 72.pantā minētā nozieguma pret mieru dispozīcijai par pamatu ir ņemts 1945.gada Nirnbergas Starptautiskā militāra tribunāla statūtu 6.pants¹, kas definē agresīva kara vešanu. Agresīva kara vešana primāri ir vērsta uz valsts agresijas akta konstatēšanu, savukārt Statūtu Kampalas grozījumi ir vērsti uz indivīda kriminālatbildības definēšanu. Statūtu 8bis.pants satur divus pamatelementus - valsts agresijas akts un indivīda agresijas noziegums, abi minētie elementi ir kumulatīvi un nevar pastāvēt viens bez otra. Lai gan KL 72.pantā nav tieši ietverta norāde uz indivīda atbildību, tas viennozīmīgi izriet no KL Vispārīgas daļas normām, proti, KL 8.panta pirmā daļa paredz, ka par vainīgu noziedzīgā nodarījumā atzīstama tikai persona, kas to izdarījusi ar nodomu (tīši) vai aiz neuzmanības. KL 11.pants paredz, ka pie kriminālatbildības saucama fiziskā persona, kas līdz noziedzīga nodarījuma izdarīšanas dienai sasniegusi četrpadsmit gadu vecumu. Līdz ar to var uzskatīt, ka KL 72.pantā ir paredzēta indivīda atbildība par bruņotu agresiju vai agresīva karu. Tomēr ir nepieciešams uzsvērt, ka Statūtu 8bis.pantā ietvertā indivīda atbildība ir sašaurināta, tas ir, tā ierobežota ar „līderības klauzulu” (*leadership clause*) – Statūti paredz, ka tikai valstu līderi var tikt saukti pie kriminālatbildības par agresijas noziegumu, bet šī atbildība var tikt paplašināta arī uz otrā līmeņa izpildītājiem, kuri atbalstījuši un palīdzējuši nozieguma izdarīšanā. Vienlaikus jāņem vērā arī tas, ka šī līderības klauzula norāda uz nozieguma dabu, proti, ka tā nav individuāla karavīra atbildība noteikt, vai valsts spēku izmantošana ir bijusi legāla. Jebkurā gadījumā, Statūti neuzliek pienākumu dalībvalstij sašaurināt savos normatīvajos aktos paredzēto kriminālatbildību, proti, valsts, attiecībā uz saviem pilsoņiem, var paredzēt plašāku nodarījuma kriminalizēšanas tvērumu².

Vēršu uzmanību uz to, ka starptautisko tiesību teorijā nav dota viennozīmīga atbilde uz to, vai noziegums pret mieru ir tas pats, kas agresijas noziegums. Piemēram, nevar viennozīmīgi norādīt, ka „agresijas akts” un „agresīvs karš” ir divi dažādi nodarījumi. Nirnbergas spriedumā tiek lietoti abi jēdzieni, aprakstot vienus un tos pašus faktus vienā gadījumā tiek lietots jēdziens „agresīvs karš”, savukārt citā gadījumā tiek lietots jēdziens „agresijas akts”. Turklāt ne Nirnbergas spriedumā³, ne Londonas konferences⁴ materiālos nav dots skaidrs šo jēdzienu nošķirums⁵.

Vērtējot Nirnbergas tribunāla statūtos ietverto definīciju ir jāsecina, ka, līdzīgi kā KL 72.pantā, tur nav dots skaidrojums jēdzienam „agresīvs karš”. Turklāt instrumenti, kas bija tiesu rīcībā pēc Otrā pasaules kara, definēja noziegumu pret mieru, atsaucoties uz agresīvu karu vai uz karu, pārkāpjot starptautiskos līgumus. Tomēr tribunāli, kas piemēroja šos instrumentus, lai noteiktu likumīgo vai nelikumīgo karu raksturu, vispirms secināja, vai kari bija agresīva rakstura vai tiem bija aizsardzības raksturs, bet netika dots vērtējums tam, vai karam ir bijis starptautisko tiesību pārkāpuma raksturs⁶. Turklāt vēršu uzmanību uz to, ka dažādos avotos (Nirnbergas tribunāla un Tokijas tribunāla materiālos, ANO Ģenerālās Asamblejas rezolūcijā) ir lietoti dažādi jēdzieni, lai raksturotu valsts agresiju. Piemēram, Nirnbergas spriedumā attiecībā uz uzbrukumu Padomju Savienībai lietots tikai jēdziens „agresija”, Austrijas okupācijas gadījumā ir lietots jēdziens „agresijas akts”, Dānijas, Norvēģijas, Beļģijas, Nīderlandes un Luksemburgas

¹ „(a) Noziegums pret mieru: proti, agresīva kara vai kara, kas pārkāpj starptautiskos līgumu, vienošanās vai garantijas plānošanu, sagatavošanos vai veikšanu, vai iesaistīšanos kopējā plānā vai savvērstībā par iepriekšminētā veikšanu” (neoficiāls tulkojums). The Charter and Judgment of the Nürnberg Tribunal – History and Analysis: Memorandum submitted by the Secretary-General: http://legal.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_5.pdf

² Handbook. Ratification and Implementation of the Kampala amendments to the Rome Statute of the ICC. Crime of Aggression. War Crimes. Liechtenstein Institute on Self-Determination, 2013 16 lp.

³ Nirnbergas starptautiskā militārā tribunāla 1946.gada 1.oktobra spriedums.

⁴ Militāro tiesu starptautiskā konference, Londona, 1945.g.

⁵ Roger S. Clark. Nuremberg and the Crime Against Peace. Washington University Global Studies Law Review [vol.6:527 2007], 536 lp.

⁶ Historical Review of Developments Relating to Aggression. UN, New York, 2003, 19 lp.

okupācijas gadījumā ir lietots jēdziens „agresīva kara akts”. Jēdziens „agresīvs karš” ir lietots Nirnbergas tribunāla statūtos, kā arī Nirnbergas spriedumā atsaucoties uz Keloga –Briāna Paktu, Nāciju Līgu, kā arī aprakstot Čehoslovākijas okupāciju, darbības Polijā, Dienvidslāvijā, Grieķijā, Padomju savienībā un ASV. Savukārt tāds jēdziens kā „karš, pārkāpjot starptautiskos līgumus” ir minēts tikai Nirnbergas tribunāla statūtos, *Control Council Law No.10*⁷ un Tokijas tribunāla statūtos. Tokijas spriedumā, piemēram, jēdziens „agresijas akts” ir lietots raksturojot uzbrukumus Francijai, savukārt jēdziens „agresīvs karš” lietots raksturojot darbības Ķīnā, ASV un Britu Savienību, Padomju Savienību, Franciju, Apvienoto Karalisti. Tāds jēdziens kā „kara akts” ir lietots *Wilhelmstrasse* lietā, raksturojot okupāciju⁸.

Apkopojot iepriekš minēto, secinu, ka gan Nirnbergas tribunāla statūtos un spriedumā, gan citos dokumentos, kas nodibināja tiesības iztiesāt Otrā pasaules kara laikā izdarītos noziegumus, ir lietoti dažādi termini, skaidrojot vienus un tos pašus faktiskos notikumus, turklāt šiem terminiem netika dots skaidrojums par to juridiskā satura tvērumu. Nirnbergas spriedums uz valsts agresiju atsaucās kā uz faktu, nedodot šim jēdzienam skaidrojumu. Savukārt 1974.gada ANO Ģenerālās Asamblejas rezolūcija 3314 (XXIX) sniedz jēdziena „agresija” definīciju (šī definīcija iekļauta Statūtu *8bis.pantā*), tādējādi jēdziena „agresīvs karš” attīstība un definēšana starptautiskajā tiesības nav notikusi. Papildus vēršu uzmanību uz to, ka ir starptautisko tiesību zinātnieki, kas uzskata, ka Nirnbergas statūtos minētais „noziegums pret mieru” ir tas pats Statūtu *8bis.pantā* ietvertais agresijas noziegums, un valstīs, kuru KL ir jau paredzēta kriminālatbildība par noziegumu pret mieru, nav nepieciešams ieviest Kampalas grozījumus⁹.

Izvērtējot KL 72.pantā minēto jēdzienu „bruņota agresija”, secinu, ka minētais jēdziens ir šaurāk definējams nekā tādi jēdzieni kā „agresija”, „agresijas akts” vai „agresīvs karš”.

Apkopojot iepriekš minēto, uzskatu, ka nevar viennozīmīgi norādīt, ka KL 72.pantā ietvertā kriminālatbildība par noziegumu pret mieru neatbilst Statūtu *8bis.pantā* paredzētajam agresijas noziegumam.

Vienlaikus vēlos norādīt, ka, ņemot vērā situāciju pasaulē, Latvijai būtu nepieciešams ratificēt Kampalas grozījumus, lai līdz 2017.gada 1.janvārim nodrošinātu to, ka 30 Statūtu dalībvalstis ir pievienojušās šiem grozījumiem. Otrs būtisks aspekts, kas ir jāņem vērā ir tas, ka 2015.gada 1.janvārī Latvija kļuvis par prezidējošo valsti Eiropas Savienības Padomē, kur viens no Latvijas uzdevumiem ir vadīt Starptautisko publisko tiesību (COJUR) darba grupas Starptautiskās Krimināltiesas (ICC) apakšgrupu, līdz ar to ir nepieciešams parādīt Eiropas Savienības līmenī Latvijas nostāju attiecībā uz Kampalas grozījumu ratifikācijas nozīmību. Latvijai būtu nepieciešams pievienoties Kampalas grozījumiem jau šobrīd, savukārt turpmākajā darbā būtu nepieciešams veikt pētījumu, par to, vai KL 72.pantā minētais noziegums pret mieru atbilst Statūtu *8bis.pantā* ietvertajam agresijas noziegumam, kā arī, ja KL 72.pants pilnībā neatbilst Statūtu *8bis.pantā* minētajam, tad kādi būtu nepieciešamie grozījumi KL.

Statūtu preambulā ir noteikts, ka visnopietnākie noziegumi, par kuriem kopumā ir nobažījies starptautiskā sabiedrība, nedrīkst palikt nesodīti un to efektīva izskatīšana, ir jānodrošina kā valsts līmenī, tā arī stiprinot starptautisko sadarbību, un tas ir katras valsts pienākums piemērot savas valsts kriminālo jurisdikciju attiecībā uz tiem, kas ir atbildīgi par starptautiskajiem noziegumiem. Vēršu uzmanību, ka šie preambulā minētie apsvērumi nevar tikt viennozīmīgi attiecināti uz agresijas noziegumu, jo, lai kāda valsts varētu saukt pie kriminālatbildības indivīdu (valsts līderi) par agresijas aktu, ir nepieciešams konstatēt valsts agresijas faktu, un šī fakta konstatācija varētu tikt saistīta ar dažādiem juridiskiem šķēršļiem. Tāpat vēršu uzmanību uz to, ka Statūtu pamattekstā šāds obligāts priekšnoteikums ieviest kriminālatbildību par agresijas noziegumu, nav ietverts un seminārā par Kampalas grozījumu ratifikāciju un ieviešanu, kas norisinājās Slovēnijā š.g. 15. - 16.maijā vairāki starptautisko tiesību

⁷ <http://avalon.law.yale.edu/imt/imt10.asp>, skatīts 11.08.2014.

⁸ Historical Review of Developments Relating to Aggression. UN, New York, 2003, I.pielikums.

⁹ Dr.Astrida Reisinger Coracini, Zolburgas Starptautisko krimināltiesību juridiskā augstskola. Seminārs par Kampalas grozījumu ratifikāciju un ieviešanu, 2014.gada 15. - 16.maijs, Slovēnija.

zinātnieki norādīja, ka Kampalas grozījumu ratifikācija neuzliek valstīm obligātu pienākumu šos grozījumus ieviest savos nacionālajos tiesību aktos¹⁰.

Tāpēc, apkopojot visu iepriekš minēto, secinu, ka Latvijai pēc iespējas ātrāk ir nepieciešams ratificēt Kampalas grozījumus, bet šo grozījumu ieviešanu jānodrošina pēc tam, kad tiks veikts atbilstošs pētījums par KL 72.panta atbilstību Kampalas grozījumiem.

¹⁰ *Stefan Barriga*, ministrs, Lihtenšteinas Pastāvīgā misija ANO, Ņujorkā. *Dr.Astrida Reisinger Coracini*, Zolburgas Starptautisko krimināltiesību juridiskā augstskola. Seminārs par Kampalas grozījumu ratifikāciju un ieviešanu, 2014.gada 15. - 16.maijs, Slovēnija.